

PEDAGOGICKÁ PRAXE – PŘEDSTAVY A SKUTEČNOST

VÁCLAV KLAPAL

Anotace: *V příspěvku jsou zachyceny některé rozdíly mezi představou a realizací souvislé pedagogické praxe. O realitě bylo provedeno dotazníkové šetření u posluchačů, kteří právě absolvovali svou první třítydenní pedagogickou praxi.*

Zamyslíme-li se nad souslovím pedagogická praxe, ihned vidíme, že se nemůže jednat o termín.

Průcha, Walterová, Mareš v Pedagogickém slovníku na str. 148 vykládají tento pojem následovně: ... „Je to součást praktické přípravy učitelů a vychovatelů na pedagogických a jiných fakultách. Hlavní cíle: spojovat teorii a praxi všech složek vysokoškolské přípravy, uvést budoucího učitele do podmínek reálného školního prostředí a zacvičit jej v činnostech učitelské profese. Uskutečňuje se většinou na fakultních školách.“

L. Podlahová z naší PdF UP Olomouc uvažuje o praxi jako o prokazování schopností studenta zprostředkovat poznatky žákům.

J. Solfronk a kolektiv posouvají pojem pedagogické praxe k procesu změny pedagogického mínění studenta v mínění profesionála-učitele, dále poukazují na to, že v průběhu pedagogické praxe nemá mít student vše hotovo, ale odpovědi na jednotlivé otázky si má teprve hledat. (s. 31)

Sám se domnívám, že i když jde o pedagogickou praxi studentů, nesmíme zapomínat na fakt, že se na ní výraznou měrou podílí i cvičný učitel. Nebál bych se nazvat tedy pedagogickou praxí všechno to dění v reálném prostředí – ať už jde o samotný proces předávání poznatků v jednotlivých předmětech, nebo ať jde o zabezpečení podmínek pro tuto činnost. (Zdá se, že v současné době je velkým problémem jak pro studenty, tak i pro učitele zabezpečení kázně ve vyučování – viz i debaty na stránkách UN a zvýšený počet seminárních prací s touto tematikou.)

Už z tohoto širokého pojetí pojmu vyplývá i možnost různého chápání naplnění pojmu.

Studenti si pod pojmem pedagogická praxe (mluvím o studentech interního magisterského dvouoborového studia) představují 3 týdny práce v konkrétní škole, kde budou chodit na náslechy k cvičnému učiteli stejné aprobace, zkusí si několik hodin odučit a vše budou s cvičným učitelem rozebírat. (Studenti TV někdy

považují praxi za čas, kdy je možné splnit některé studijní resty, na které neměli v průběhu semestru čas.)

Bohužel přibližně stejně se dívá na souvislou pedagogickou praxi i hodně cvičných učitelů. Nutno přiznat, že praxe našich studentů je pro ně zátěží, že v samotné Olomouci se zdají být přetížení, takže se ani nedivíme, když naše posluchače někdy odmítnou. Minimálně totiž posluchač způsobí malé zpoždění oproti časovému plánu. Proto jsme se ŠÚ Olomouc dohodnutí o termínech praxí v říjnu a březnu, po nichž lze ještě časové skluzu, případně malé nedostatky, dohnat a napravit.

Další představu, kterou mohu uvést, je představa jednotlivých metodiků odborných předmětů. Týká se především způsobů prezentace učiva, metod, pomůcek, přípravy na vyučování, někdy dostávají konkrétní zjišťovací úkoly – např. studenti ČJ mají za povinnost detailní seznámení se s knihovnou, popř. žákovským časopisem.

Trochu ve stínu všech těchto představ (přirovnal bych to k rozdílu mezi předepsaným a realizovaným kurikulem) zůstává představa katedry pedagogiky. Ta vychází z již citovaného Pedagogického slovníku. Chtěli bychom, aby se student v reálném školním prostředí zacvičoval do všech činností učitelské profese. Nikdo přece nemůže tvrdit, že výkon učitelské profese v sobě zahrnuje pouze přípravu na vyučování a samotný vyučovací proces. Kde jsou dozory na chodbě a ve školní jídelně, porady, rozhovory s kolegy a žáky, s rodiči, kde jsou schůze předmětových komisí, další vzdělávání učitelů, suplování, výzdoba školy a třídy atd. (Např. to, co vytváří skryté kurikulum.) Jde prostě o celý komplex činností, o němž my, co jsme učili na základních a středních školách, víme a nepochybujeme o tom, že je jiný pro každou školu, každý učitelský sbor, mění se s postupujícím časem (přibližně stejně jako „atmosféra školy“) atd.

Známe tedy v kostce představu, jaká je však skutečnost?

Provedl jsem na toto téma šetření u 3. ročníku dvouoborového studia naší fakulty. Studenti absolvovali svou první třítydenní praxi (oddělení praxí pro ni orientačně doporučuje 10 – 12 náslechlů a 3 – 5 výstupů /pokusů/ pro každý předmět a probace v závislosti na podmínkách školy a schopnostech našeho posluchače – jsou-li jeho první výstupy zdařilé, ať učí co nejvíce na úkor náslechlů).

Dotazníkového šetření se zúčastnili pouze posluchači dvouoborového čtyřletého studia a z nich ještě pouze ti, kteří učili na základní škole. Bylo rozdáno celkem 119 dotazníků, vrátilo se jich 85, což představuje solidních 71,42%.

Po vyplnění kontaktních položek dotazníku měli posluchači uvést konkrétní počty náslechlů a výstupů z 1. a 2. předmětu své a probace.

Ke cti úrovně našich posluchačů a odvaze cvičných učitelů musím konstatovat, že z 84 posluchačů (1 tyto položky nevyplnil) pouze 3 měli více náslechnů než výstupů – a ani tito 3 nevedli takový rozdíl mezi výstupy a náslechy jaký jim byl doporučen. Rozdíl byl nepatrný. (Někdy skutečně sehrály svou roli podmínky školy a cvičného učitele. Např. posluchačka OV, aby splnila počet výstupů, neabsolvovala v OV ani jeden náslechn – ale ve stejných třídách absolvovala náslechny z NJ.) Vůbec lze vysledovat velké rozdíly mezi počty náslechnů a výstupů z 1. a 2. aprobačního předmětu. U prvního předmětu aprobace je rozpětí od 2 do 20 hodin (průměr na studenta 7,17), u druhého předmětu je rozpětí od 0 do 15 hodin (průměr na studenta 6,30).

U výstupů je u 1. předmětu aprobace rozpětí od 7 do 33 hodin (průměr 14,24), u 2. předmětu aprobace je to od 5 do 24 hodin (průměr 10,15).

Velmi zajímavý údaj (alespoň pro mne) přinesla odpověď na otázku počtu hodin, které studenti museli věnovat přípravě na vyučování (zdůrazňuji, že šlo o jejich první praxi). V průměru se každý student připravoval za celou dobu třítýdenní praxe 13,5 hodiny na oba předměty. Tato nepřilíš potěšitelná skutečnost vynikne ještě více, jestliže sečteme oba průměry počtu výstupů (zaokrouhleně 24 vyučovacích hodin). Z toho vyplývá, že se každý student na 1 vyučovací hodinu připravoval asi 30 minut, což se mi zdá málo, i když připustím paralelní třídy – ne všude byly.

Nyní ve stručnosti k údajům o činnostech, jež přímo nesouvisejí s vyučovacím procesem, ale neodmyslitelně patří k pracím, které učitel-profesionál vykonává.

6 posluchačů nebylo vůbec do jiných činností zapojeno!

Nejčastější činností v této oblasti byl dozor. Uvedlo ho 79 studentů, 19 z nich již žádnou další aktivitu nemuselo vykonávat. Zdá se, že nejvíce byli vytíženi studenti oborů s matematikou. Kromě 2 byli všichni zapojeni do příprav, realizace a vyhodnocování matematické soutěže Klokán, někteří i do Pythagoriády. Posluchači českého jazyka se zapojili do přípravy Olympiády českého jazyka atd. A protože do průměru musíme započítat vše, (rozpětí od 0 do 13 hodin) vychází nám asi 3 hodiny, tedy přesněji 1 hodina těchto činností týdně. Srovnejme to se skutečností zátěže učitelů na základních školách.

Co můžeme ze získaných údajů usoudit:

1. Souvislá pedagogická praxe je chápána (a také prováděna) jak našimi studenty, tak především cvičnými učiteli jako splnění počtu hodin náslechnů, výstupů a s nimi souvisejících rozborů (rozborové

hodiny u nás proplácíme – maximálně může učitel požadovat 10 rozborových hodin za jeden předmět u jednoho posluchače).

2. Cviční učitelé posluchačům přípravy na hodiny velmi usnadňují radami, pokyny a pomůckami. Posluchač potom „vykonává“ výuku navlas stejně jako cvičný učitel – ale nehladá odpovědi na žádné otázky, nezkouší nové metody výuky, neexperimentuje. Pak mu ale skutečně asi stačí 30 minut na přípravu, kterou de facto vypracoval jeho učitel.
3. Pokud jde o přiblížení se podmínkám reálného školního prostředí a zacvičování do učitelské profese, je situace ještě horší. To je popření integrující role praxe. Lze to ale vysvětlit. Naši posluchači o mimovyučovací aktivity sami nemají zájem, učitelé nemají zájem (a nejsou k tomu nijak motivováni) naše posluchače do takovýchto činností nutit. A naši metodici se při kontrolách věnují pouze kvalitě a kvantitě vyučování.

Co by mohlo vést ke zlepšení pedagogické praxe na úroveň našich představ?

1. Převedení představ do závazných požadavků v písemné formě pro každý předmět.
2. Přijmout na PdF UP taková opatření, která by umožňovala kontrolu plnění požadavků – např. také tím, že kontrola praxe bude zařazena do úvazku.
3. Za nejdůležitější však považuji sehnání dostatečného objemu prostředků na odměňování stabilního týmu cvičných učitelů, který by se pak vytvořil na základě kritérií jednotlivých metodiků kateder a dobrovolnosti samotných učitelů (nyní vezmou kandidáta třeba také jen kvůli mně, nebo na přání ředitele školy). Naši metodici by pak měli za povinnost tento tým informovat o požadavcích a následně by měli mít možnost taktní kontroly, jestli je vše prováděno podle instrukcí. V opačném případě by fakulta měla mít možnost finančního postihu učitele = odebrání licence cvičného učitele, čímž by přišel i o příplatek.

Literatura:

- KURELOVÁ, M.: Učitel'ská profese v teorii a v praxi. Ostrava: vyd. PdF OU, 1998, 102 s. ISBN 80-7042-138-X
- PODLAHOVÁ, L.: Pedagogická praxe. Olomouc: VUP, 1998, 66 s. ISBN 80-7067-793-7
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J.: Pedagogický slovník. Praha: Portál, 1995, 292 s. ISBN 80-7178-029-4
- SOLFRONK, J. a kol.: Kapitoly ze školní pedagogiky. Praha: UK, 1993, 188 s. ISBN 80-7066-747-8

AUTOR – KONTAKT:

PhDr., PaedDr. Václav Klopal, Ph.D.
katedra pedagogiky s celoškolskou působností
Pedagogická fakulta
Univerzita Palackého
Žižkovo nám. 5
Olomouc

Tel.: (068) 563 51 56